

OFFERS

En intusschen streden de Vlamingen maar voort en gaven velen hun leven voor 't land.

Zoo vernam Raoul Magelein den dood der gebroeders Van Raemdonck. Hij kende ze, maar ook op hen, die ze niet kenden, maakte dat sneuvelen een diepen indruk.

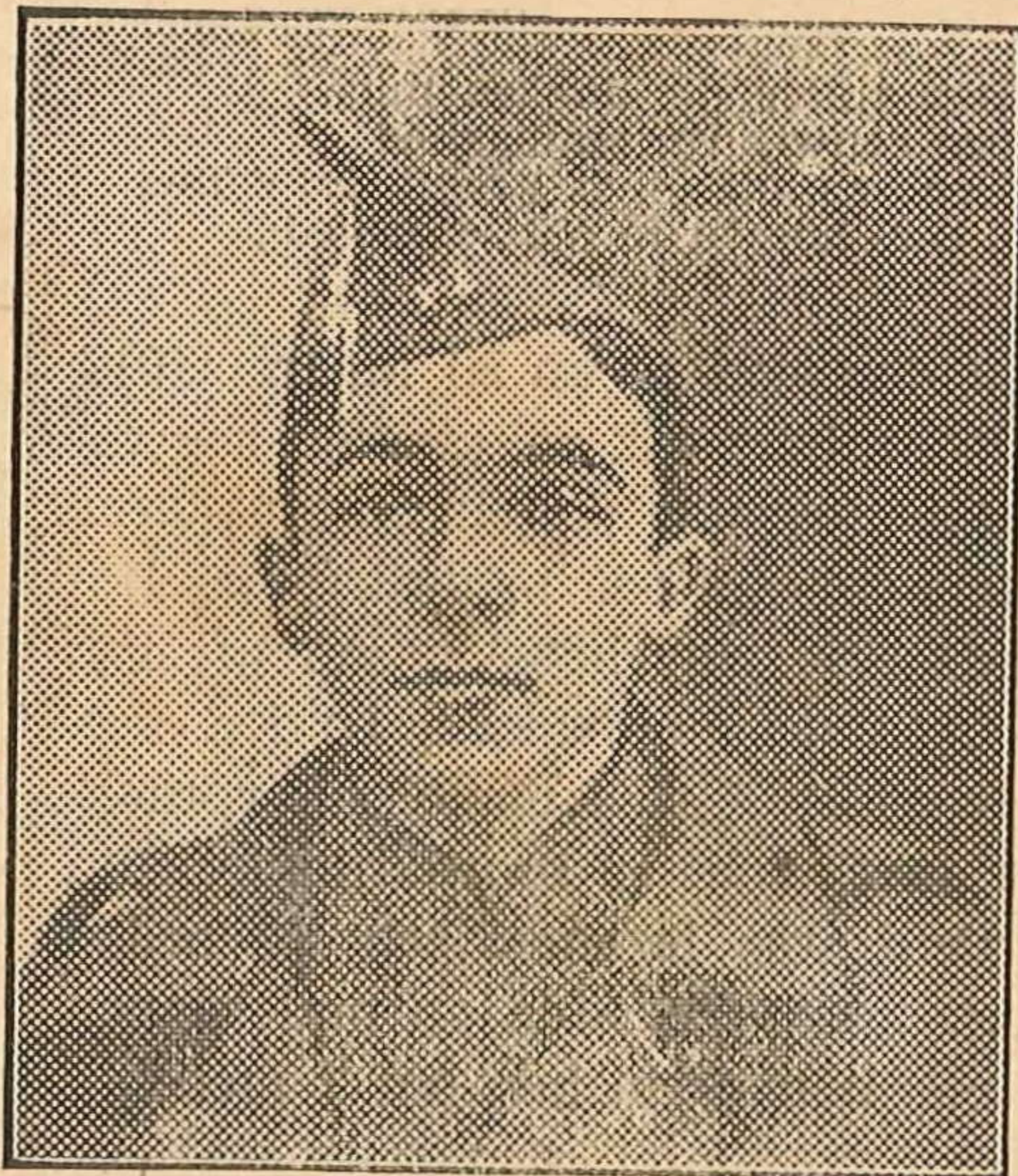
Raoul lag nu in het hospitaal van Cambour. Bij Dixmuiden was hij door een kogel in 't hoofd getroffen.

Een millimeter verder en ge waart dadelijk dood geweest, had de dokter gezegd.

Nu was hij buiten gevaar en hij mocht zelfs wat rondrentelen en met maten spreken. En zoo vernam hij, dat de dood, die van hem nog niet gewild had, twee der prachtigste Vlaamsche soldaten

zijn broeder trad hij dikwijls als een beschermer en raadgever op. Toen de Koning bij België's grooten nood uitriep: « Vlamingen, gedenkt den Gulden-Sporrenslag » gingen de gebroeders Van Raemdonck zich als soldaat aangeven en zag men den grijzen vader op het gemeentehuis te Temsche met vochtige oogen en bevende hand zijn handteeken zetten, waardoor hij zijn dierbare zonen, die prachtige jongens aan 't land schonk, om het in zware beproeving te helpen verdedigen. O, welk een offer! Frans en Eduard begaven zich naar Sint-Niklaas en 's avonds keerden ze in uniform te Temsche terug, om nogmaals hun ouders en vrienden vaarwel te zeggen.

Eerst samen in het 3e linie, gingen zij later naar het 23e en dan naar het 24e

De gebroeders Van Raemdonck

van het Belgische leger getroffen had.

Eduard en Frans Van Raemdonck waren twee gebroeders uit Temsche, die, ofschoon, de eerste in 1895 (8 Oktober) en de tweede in 1897 (24 Januari) geboren, wel tweelingen geleken, zoo hadden ze zich aan elkaar gehecht. In vreedstijd zag men hen altijd bijeen. Samen hadden ze hun Eerste Kommunie gedaan, samen gestudeerd, samen langs de Schelde gekuierd en den stroom beluisterd, samen hun hart aan Vlaanderen geschonken. Frans was een dreamer, had een dichtersziel, Eduard zag meer het praktische, werkelijke leven en voor

over

In Juni 1915 werd Frans in den buik gewond, te Rennes verpleegd, maar keerde nog niet volkomen genezen naar het front terug. Einde December 1915 kreeg Eduard een kogel in 't hoofd, maar herstelde ook en ontving voor zijn heldenmoed het oorlogskruis.

Beide broeders droegen in het ruwe soldatenleven hun ideaal mee, dat uit al deze offers van den Yzer een schoon en kloek Vlaanderen rijzen zou.

Daarom ook leden zij veel onder de miskennis, welke Vlaanderen en zijn taal en zijn soldaten hoonde, doch zij

bleven vertrouwen op het recht. Voor een vrij Vlaanderen in een vrij België hadden zij hun leven veil. En Frans scheen het te voelen, dat hij dit hoog offer zou moeten brengen, want als een profetie steeg diep uit zijn hart het « Lied van den Dood ».

D'r zullen geen klokken luien
hun droevig dooden-lied,
als ik zal vallen, dorstig,
in 't bloedig IJzergebied.

Mij zal er geen wagen voeren,
noch volgen een zwarte stoet
van bleeke mannen, gelijk men
bij Kristene menschen doet...

D'r zullen geen vrienden komen,
en op mijn graf, noch kruis,
noch kronen, noch bloemen strooien.
'k Zal sterven zóó ver van huis...

...

Maar als die droeve tijden,
van dwang en muerterij
voorbij zijn, en 't sedert maanden
gedaan is, en uit met mij :

dan zal er een zonne rijzen,
van vurige liefde, rood...
dan zullen de klokken luien
voor hen, die ginds liggen, dood.

Dan zullen de klokken luien
een eeuwig verlossingslied.
Doch zij, die ginds liggen, die zullen
't niet hooren in 't IJzergebied ! »

En in den nacht van 26 Maart 1917 werd de profetie « 'k zal sterven zoo ver van huis » vervuld. Laten we luisteren naar de stem van een medestrijder. 1)

« Sinds drie jaar haast », schrijft hij, « gedroegen de gebroeders, beiden sergeant in de 6^e C^o C. 1:1, zich allerprachtigst in durfkracht en broederliefde. Hun dapperheid was legendarisch geworden in 't regiment. Oversten en onderdanen achtten en beminden hen om 't meest.

Edward was immer bekommerd en bezorgd om zijn jongeren broeder Frans, wiens ziekelijk gestel dezen veel lijden deed. O, ja, vaak zag men Edward afkomen van de voorposten, beladen met twee ransels en aan den arm zijn broeder geleidend, verre langs de lange, vermoeiende wegen naar 't kantonnement. Edward was een kind van het werkelijke en wist wonderwel met het leven en zijne wederwaardigheden om te gaan. Nimmer verloor hij gullheid noch moed.

Frans was een tengere, slanke, schoone jongeling. Uit zijn heldere oogen straalde het, dat hij een dichter was in

de ziel. O, zulke fijn-ontwikkelde jongeling was het, één droomen, één denken, doch rond het tabernakel zijner dichtkunst hing er een ondoordringbaar kleed gespannen en, buiten enkele intieme vrienden wist wel niemand dat hij op een dichtersluit kon spelen. Frans had gelijk een wonder voorgevoelen, van wat met hem zou gebeuren. Hij had roode, bloedige visioenen soms, waarin hij den dood tegemoet ging. Hij had moeite soms den zwarten sluier van wanhoop op te lichten ; in zijne ziel woedde er een vreeselijke kamp tusschen « Leven en Dood ». Immer droomde hij van die blijde toekomst, maar ook van den bloedigen offerband, die 't heden er aan zou verblinden.

Beiden hadden gestudeerd te Geeraardsbergen. Het waren twee strijdende Vlamingen die hun overtuiging voor niemand verzwegen en zoo noodig hun leven voor hun ideaal zouden geven. O, 'k zie ze nog samen wandelen en praten, de twee blonde kinderen, in de loopgrachten, langs velden en wegen der dorpen waar wij in rust lagen. Helaas, niet waar, dat men de waarde van een schat maar waardeert, als men dien verloren heeft ; helaas ook, dat de schoonste bloemen immer eerst geplukt worden ! O, wie zal in eeuwigen zwanenzang vertolken, het epos dier ideale broederliefde dat ik beleefd heb en waarvoor ik mij onmachtig voel, al is 't dat het mij overweldigt ?

Onze kompagnie had de opdracht gekregen in de eerste Deutsche lijn te dringen. Een eerste lenteweelde hing door het ruim en joeg nieuw leven door onze aderen. Iedereen voelde de oude strijd-lust weer in zich opborrelen. Terwijl een lustig rumoer onder de manschappen opsteeg, zagen wij de sergeanten-gebroeders zich verwijderen in de eenzaamheid. O, wat gebeurde er in hun ziel ? Ze dachten wel aan huis, aan hun lieve ouders, die smachtend op hen wachtten, ze dachten wel aan de vrienden, doch edelmoedig en elkaar en hun land getrouw, legden zij de handen samen en bij de huijvering, welke ze gevoeld hadden voor een subliem doodsvizioen, zwoeren zij, de een zonder den ander, niet terug te keeren.

Het was drie uur in den morgen geworden. Sombereheid en angst omfloer-

den het zwarte uitspansel ; kalm kwamen de mannen in het gelid, dolken of granaten dragend. Aangevoerd door onzen kommandant, dobberden wij over de planken wegelkens en eindelijk dwaalden wij over een smal voetbruggen den heiligen, bloeddronken IJzer. Onzeglijk is het, hetgeen wij dan gevoelden. Eenieder, kennende de hem opgelegde taak, nam zijn aangewezen plaats in en wachtte. Een poos doodelijke stilte nog ; toen doorflitsten opeens weerlichten de lucht. Onder een goed doorhame-rend bombardement wippen wij eendrachtig de Deutsche loopgracht in. Tweegevechten zijn woest aan den gang. Het bloed spert en kookt. Wij werpen handsvollen granaten en hooren kermen. Wij werpen gedurig aan, tot alles stilt. Hier en daar vangen wij een vluchtenden Duitscher en brengen hem achterwaarts. Alles is 't werk van een oogenblik. Een afgrijselijk tweegevecht is ontstaan tusschen de kanonnen en onder het afschuwelijkste gedonder keeren wij, na ons bloedig moordwerk, naar onze loopgrachten weer, met den lach van het zegeprallende leven op ons gelaat. Toen de mannen geteld werden, waren er drie vermisten in onze rangen : een Waal, wiens laatste woorden geweest waren : « J'ai une sœur à venger ! » en de twee sergeanten-gebroeders Van Raemdonck !

Drukkend en pijnlijk liep de droeve mare rond. O, wij hebben ze zoo bemind ! En waren ze nu dood ? Wat was er gebeurd ?

O, niemand zal het ooit kunnen vermoeden, nietwaar, welk een tragieke grootheid hun dood bereikt heeft, want wij, arme menschen, kunnen slechts met een flauwe schets ons gevoelen nabootsen en uitdrukken ! De Waalsche soldaat werd in een heldhaftig tweegevecht doodelijk gekwetst in de Deutsche linie. Frans, die met zijn mannen die loopgracht overrompeld had, stuitte op dit bloedig wrak. Edelmoedig, zooals wij hem kenden, zal hij al zijn krachten hebben ingespannen om dien makker uit den strijd achteruit te brengen.

O, ziet toe, hoe hij zich offert en afbeult, meer willende doen dan hij kan ! Ziet hem dit zware menschenwrak opnemen, zachtjes het over de hooge schans dragen en dan struikelend, door obus-

putten en prikkeldraad, omfladderd van doodsschermen, als een liefdeengel den hijgenden strijder achteruit brengen ! O neen, hij zal wellicht nooit gevoeld hebben, dat hij zelf getroffen werd binst dien kalvariegang, en uitbloedde, vreeselijk. Doch uitgeput, haast ademloos, achter den eersten boom, als achter een schut, zal hij zijn makker neergeveld hebben en daar machteloos, met den reutel in zijn bloedige keel, geroepen en gewacht hebben op Edward, zijn broeder.

O Edward ! Reeds had hij eigenhandig drie Duitschers omvergeschoten en door zijn moed alle vijandelijke verbindings-loopgraven versperd ; reeds was hij achteruit gekomen met zijn mannen, na volbrachte taak en... daar stond hij almeteens pal, aan den IJzer, op de plaats der broederlijke afspraak...

Hij zag met zijn heldere, vlamrende oogen rond, doch zijn lieve broeder niet ziende, weigerde hij over den IJzer te gaan en onder het dreigendste kanonnengevecht, ontredderd en schuimend van woede, angst en liefde ging hij op zoek naar zijn broeder...

Hier wordt de pen machteloos en ik laat uwe zielen zelf putten in de diepte van die ideale, eindeloze broederliefde.

Men weet alleen, dat achttien dagen nadien, men midden het groote areen, waarvan twee vijandelijke loopgraven de bloedige schouwburgen zijn, de gebroeders teruggevonden heeft, ineengestengeld voor eeuwig... dood ! »

Dat was bij Steenstrate gebeurd. O, wij weten, velen offerden zoo hun jong, schoon leven, maar 't is noodig, dat wij in 't gemoedsleven van enkelen staren, om een begrip te krijgen van hetgeen er in duizenden harten leefde ; te scherper gevoelen we het groote onrecht door hooghartige oversten onzen soldaten aangedaan en al het vooze van het Haversche stelsel !

Want, lees verder, watiemand toen in « Ons Vaderland » (niet te verwarren met Het Vaderland), « De Stem uit België » en « Onze Temschenaars » over Frans Van Raemdonck schreef :

« Hij had een schat van een gemoed. Eigenlijk was hij een droomer.

» Nu hij ginds neerligt eeuwig zwijgzaam en roerloos, in de beschermende armen geprangd van zijn doodgetrouwen broeder, kan ik hem best voor mijn

(1) Brief uit « De Vlaamsche Ziel », waaraan wij ook enkele voorgaande ontleenden.

geest oproepen wyl ik hem kuieren zie, droomend en ingetogen, 's zomeravonds in den koelen schemer onze Scheldedijken langs. Dan genoot hij gewoonlijk Jacques Perk en zijn hooge, vredige gestalte teekende zich wonderlijk af op den laatgloeienden Westerhemel.

» Toch was hij niet heelemaal louter gemoed en intimiteit. Soms kwam er een vreemde trek spannen om zijn kalm wezen en een forsche gloed lichtte uit zijn oogen. Zoo zag ik hem enkele malen in vreedstijd op grootsche, indrukwekkende betoogingen toen het gansche leed van ons Vlaamsche volk ons doorhuiverde en ons diepste wezen opsnakte. Zoo zag ik hem laatst in De Panne op een Decemberavond.

» Hij had een wondere trek naar windig weer en vond er zijn weelde in de woeste gierwinden te voelen zweepen vlak in zijn aangezicht. Wij stapten kouwelijk haastig langs het strand en sprakeloos, want het zeegehuil bood geen gelegenheid tot overvloedig praten. Ik werd gewaar, dat er iets buitengewoons in hem omging, iets dat hem zenuwachtig en ontsteld maakte.

» Opeens hield hij mij staan, keek me vlak in de oogen en ik zag bij 't vale maanlicht dat zijn wezen vertrokken was en ongewoon ernstig.

» Vriend, zei hij mij langzaam en dof, we zullen ons Vlaanderen schooner maken. Tot alles moeten wij bereid zijn ten bate van ons volk, tot alles. Hij zweeg een lange wyl binst hij naar de zwaar ruischende zee keek en hernam elk woord afwegend op den zwaren ernst van zijn groot gevoel. « Als ik ooit val ginds, dan zal mijn laatste gedachte, mijn allerlaatste gevoel er een zijn voor Vlaanderen, voor ons Vlaamsche volk. »

» Over dat zuivere, zachte, nobele leven is de klaarte van den dood gekomen. Troosteloos staren onze oogen naar dat arme kruiske ginds, vlak voor ons, nog geen 50 meters ver en smartelijk rouwen we in onze diep bedroefde harten. Nu we hem terugzien in zijn eigenlijke beteekenis, door het dramatische licht omgeven van dien noodlottigen moordnacht en we ons herinneren aan zijn laatste wilbetrachten, bevroeden we als nooit te voren, hoe rijk en krachtig jong Vlaanderen in hem leefde, hoe zuiver en natuurlijk hij een echt raskind was en

wat Vlaanderen, Moeder Vlaanderen moet gevoelen nu zij in haar schoot dien nieuwen martelaar komt te ontvangen.

» Goede, schoone en groote vriend, moget ge van ginds boven weldra zien gebeuren, datgene waar ge zoo getrouw en rusteloos van droomdet: de opstanding van uw dierbaar, hartstochtelijk-bemind Vlaamsche Volk ».

Men vertelde, dat het verzoek een wapenstilstand van een half uur te vragen in den sektor, waar de lijken lagen, ten einde ze weg te halen en te West-Vleteren eervol te begraven, door een bevelhebber afgewezen werd, o.m. met deze smadelijke woorden: « Ik zie er de noodzakelijkheid niet van in; ten andere is het bekend, dat de jongste van de twee een flamingant was. »

Men had de gebroeders ter plaatse dus aan Vlaanderenens bloedigen grond toevertrouwd. 1)

O, hoe weinig kende men van het innig gemoedsleven der soldaten. Hoe aanzag men bijvoorbeeld een driftig woord, een geweldig gebaar, dadelijk voor een daad van oproer. En er was zulk een verschil tusschen spreken en handelen. Dit bleek eens treffend voor den kriegsraad, zooals we in een soldatenbrief lezen:

« Voor 'n week of zoo had een onzer mannen — een driftkop, wien de woele naar 't hoofd geschoten was — een brigadier met zijn revolver bedreigd.

Natuurlijk: hij vliegt in 't gevang en

(1) Met eenige makkers hadden wij het ontwerp opgevat, op de graven waar de twee heldenbroeders dood-getrouw in elkaars armen rusten, een gedenkteeke te plaatsen.

Helaas, in den kaos van moord en vernieling is ook hun gebeente, — het heiligste wat ons van hen nog overbleef, — voor eeuwig verdwenen. De grond werd zoodanig doorwoed en stukgeschoten, dat men niets van hunne lijken heeft teruggevonden.

Doch hoog boven den bloedigen nevel die Vlaanderen omhult, zweeft hunne heilige herinnering! Hoog verheven, boven 't bloedwee van dezen krijg, staan zij glanzend als 't beeld der reinste broederliefde! Hoog boven Vlaanderen, waarvoor zij vielen, zweeft hunne groote liefde tot dit Vlaanderen!

En als wij later te Temsche, in heilige vereering zullen opblikken naar het gedenkteeke dat het dankbare Vlaanderen hun zal hebben opgericht, dan zullen wij ontroerd denken aan die « Twee Gebroeders », die gezworen hadden weer te keeren: samen of nooit!

Zoo schreef Clement De Landtsheer, uit Auvours. Hij was het ook die het « Lied van den Dood », door Frans Van Raemdonck, liet drukken.

wordt voor den kriegsraad geroepen. Ik stond er als getuige bij.

De kriegsrechter hield een gestreng sermoen en meende den kerel erg down te krijgen met te spreken van vijf

tot tien jaren gevang.

Toen had die kerel — de soldaat natuurlijk — een merkwaardig gebaar: — « Maar, verdikkie! Zeg mij waar ik moet gaan sterven en ik ga vandaag nog,

Dr. Daels met zijn vader en zijn zontje, geboren op den dag van zijn vertrek ten oorlog.

als gij wilt. Maar laat mij niet in het gevang verroesten als ik nog iets nuttigs kan doen!»

Dat is mannentaal, hé »

En een ander schreef:

« Gij zoudt niet kunnen denken hoeveel goed het ons doet zoo een echt Vlaamsch woordken te ontvangen in ons verfranscht, valsch midden.

Nooit moegt gij uw hart hier eens rechtuit spreken, zeggen wat ge denkt en droomt — en wat droomen jongelingen, tenzij ideale werken voor land en volk — zonder op die verfoeilijke verfransching te stuiten.

Ik sta hier als vrijwilliger, ik achte het een plicht, niettegenstaande die verfransching, niettegenstaande ik wel wist, als Vlaamsche jongen te zullen lijden voor onze Vlaamsche gedachte. Wij hebben onzen plicht gedaan, daarvoor is ons niemand iets schuldig, want zijn plicht kwijten, dat moet ge, wilt ge een echte Vlaming, een man zijn. »

En nog een derde:

« Dat alle soldaten hier geen heiligen zijn... dat is waar. Ze zijn ruw en onkiesch en ach! hoe dikwijls zou men het anders willen zien! 'k Overdrijf niet: hun lichamelijke ellende is niet groot, vergeleken bij het intellectuele opvoedingsgebrek van zooveel en bijzonderlijk hun moreel. O 't is zoo ellendig, zoo jammer bij de Vlamingen. Maar!... mijn goede meter, ik verdedig ze! Waar hebben ze iets kunnen leeren? Waar zijn ze in in de gelegenheid geweest te hooren wat delikaat en kiesch is, wat verstandig is? Ze zijn hun toestand, helaas, niet bewust. Waar hebben ze goede voorbeelden? En daarom ook zou ik de Nederlandsche meters willen toeschreeuwen: Heb medelijden met die arme jongens, arm van geest, arm van lichaam, arm aan opvoeding... maar met een Vlaamsch hart, een ruw en toch goed hart.

O, vele oorlogsmeters kunnen zooveel goeds verrichten, een steun zijn...

Wat heb ik ze daar droevig afgeschilderd! Ze zijn allemaal toch zoo niet. O neen. Ik moet ze maar eens nagaan, hier, mijna patrouilleurs! En ik zou er u veel kunnen noemen die zoo rijk zijn in hun armoede, rijk aan moed, rijk aan Vlaamsche kracht, rijk aan taaie hardnekkigheid, die een hart van goud heb-

ben en zoo dikwijls, zonder wikken of bedenken, hun leven wagen... ondanks alle schreeuwende onrechtvaardigheid. »

O, we zouden er nog meer van die brieven willen aanhalen, om dat gemoedsleven te toonen en de heerlijke taak van hen, die zedelijk werk leverden... Maar zij, door de wet tot oversten gesteld begrepen zoo weinig van het Vlaamsche hart... Ze konden immers met hunnen mannen niet spreken.

Vlaanderen! Ze haatten het woord... De katholieke soldaten mochten zelfs niet bidden voor Vlaanderen.

Cyriel Verschaeve stelde een « Gebedenboek voor den Vlaamschen soldaat op. « Op een herfstidag kwamen Vlamingen daarmede bij Joe English, in diens werkkamer, en lazen hem het « Gebed voor Vlaanderen » voor en vroegen hem dan eenige teekeningen voor het gebedenboek te maken.

Dadelijk ging Joe, die ontroerd geluisterd had, aan het werk en schiep onder meer dat prachtig « Onze Lieve Vrouw van den Yzer » als titelplaat. Het « Gebed » luidde als volgt:

« Mijn God, gelijk moeders hoekske in vaders huis, zoo bemint ik Vlaanderen in België: daar is 't mij warmst en best; daar kent men, begrijpt men, bemint men mij heel; daar wonen de menschen die leven zooals ik leef, met de oude gebruiken, gewoonten en zeden die de mijne zijn; daar spreekt men mijn zoete moedertaal; daar voel ik mij heelemaal thuis; daar staat mijn huis, ligt mijn dorp te midden de huizen en dorpen van mijn vrienden en magen; daar ligt mijn arbeidsveld; daar bouw ik eenmaal mijn eigen huis, waar mijn kindertjes mij toelachen; daar zijn de graven van mijn voorouders; daar voel ik 't verleden van mijn bloed en zijn voortzetting in de toekomst... Heere, dit is 't land van mijn hart en 't gebed, dat ik voor Vlaanderen stort, komt, ik gevoel het, uit het innigste hoekje van mijn hart op: spaar het, verlos het, herstel het, loon en zegen het!

Het deed zijn plicht zooals niemand meer en 't bloedt om 't kwijten van zijn plicht: het staat vol puinen, ligt vol lijken, krioelt vol legers, en dag na dag verwoest de slag het immer meer... — Spaar, Heer, wat overblijft, de lieve huizen en dorpen, de schoone steden, de goede menschen vooral; — herstel wat verwoest werd: onze oude kerken, praalgebouwen, huizen langs veld en straat; — zeg Vlaanderens heropleven: zegen 't werk van zijn werklieden, landbouwers, handelaars, met welstand, zegen zijn huisgezinnen met vele klokken en goede kinderen, zegen zijn geleerden, kunstenaars, priesters, al die werken voor zijn geest en ziel, met overvloedige vrucht; zegen 't volk met zijn oude deugden, zijn godsdienstigheid, zijn eenvoudige geloof, zijn zedelijkheid; herstel de puinen van de zedelijkheid en genees de verwildering door den oorlog voortgebracht, geef het zijn oud, eenvoudig, maar zoo diep gelukkig leven weer: — beloon Vlaanderen voor zijn trouwe, geef het de vrucht van zijn bloed: aanzien, eere, glorie, en, boven alles, rein eigen Vlaamsch leven volgens eigen aard, in eigen taal, 't leven

dat uit hem komt en dus hoogst het voert, zijn eenig waar en waardig leven en zijn hoogste recht.

Geef het dit loon, o God, die een God zijt van rechtvaardigheid en waarheid. Weer dit onheil van Vlaanderen af, dat het tot zijn eigen landgenooten zou moeten uwen kreet herhalen: Welk nut is er geweest in 't storten van mijn bloed? »

Goedgekeurd te Veurne, op 12 November 1916, door Mgr. Marinis, hoofdaalmoezenier van het Belgisch leger.

Maar ook dit gebedenboek werd wel dra verboden.

En Cyriel Verschaeve, dien we vroeger reeds schetsten, was eveneens een verdacht persoon.

Mien heeft getracht hem uit Alveringem te verbannen, ofschoon hij zich wijdde aan gewonden en in zijn kamer zoo veel soldaten troostte en bemoedigde.

Treffend is het, wat de soldaat Maurits Geerardijn van Noordschote, oorlogsvrijwilliger en vrijwilliger-verkenner, een heldhaftig soldaat, door Waalsche en Vlaamsche oversten geprezen, voor den krijgsraad, waar men op Verschaeve verdenking wierp, verklaarde:

« Als student kende ik den Eerwaarden Heer Verschaeve reeds zeer goed; ik bewonderde hem als dichter en mensch, en had veel vertrouwen in hem. Toen ik in 1915 mijn land wilde dienen er vrijwilliger werd, ging ik zulks medeelen aan Cyriel Verschaeve. Hij keurde mijn besluit goed en gaf mij zijn zegen. Uit liefde voor mijn eigen streek, welke ik natuurlijk door en door kende, en om mi a plicht te doen, vroeg ik het gevaarlijk werk van verkenner te mogen doen.

Ook van dit besluit gaf ik kennis aan Verschaeve, en weer prees hij mij en schonk hij mij den zegen. En telkens ik de gelegenheid had, begaf ik mij naar zijn woning en putte moed uit zijn woorden en ontving ik zijn zegen. »

Hoeveel vrijzinnigen ook kwamen gaarne een uurtje in de pastorie, bij den fijnbeschaafden, gevoelligen en geleerden man. En allen waren welkom. Wij weten reeds, hoe de groote dichter zijn werk in studiekringen voorlas, om den armen, nederigen strijder wat meer te geven, dan brood en munitie, want de zedelijke gevaren waren zoo groot en de oorzaken van ontmoediging zoovele. Hoe vele gewonden verlichtte hij de laatste stonden!

Maar de Belgische overheden konden die drijfveeren niet begrijpen. Een Vlaamsch dichter... waar zoo talrijke Vlamingen kwamen, dat moest verdacht zijn. Een officier moet van hem gezegd hebben, in 't Fransch natuurlijk: « Te Alveringem woont er een kapelaan, een gemeene (crapule) Boche, die van op den toren spioneert. » In elk geval heeft men getracht hem naar Frankrijk te zenden, en toen dit niet gelukte, door den invloed van den Ieperschen deken, die het bisschoppelijk gezag uitoefende, nu men van den bisschoppelijken zetel Brugge gescheiden was, stelde men eenigen tijd een gendarm bij zijn deur, die opteekenen moest, wie er binnen ging. Ook werd Verschaeve op zijn wandelingen dikwijls door een gendarm gevolgd.

Zoo was de toestand voor de Vlaamsche soldaten. En in stede van verzachting zou nog meer verdrukking volgen.

EEN-EN-VIJFTIGSTE HOOFDSTUK

HET OFFENSIEF IN VLAANDEREN VAN 1917

Nelle woonde nu bij Nancy. Haar grootmoeder was overleden en rustte op het kerkhof van Coxyde, waar zooveel strijders reeds lagen, vooral Franschen. Haar broer zwierf op de onveilige zee... Gelukkig vond zij in Nancy een trouwe, liefderijke vriendin. Zij verdiende haar kost door in De Panne te strijken.

't Was ook maar goed, dat ze had kunnen verhuizen, want te Coxyde werd het leven lastig. De Engelschen waren er gekomen. Zij zouden een offensief doen en spraken over de aanstaande zegen.

En waarlijk, hun voorbereiding wekte hoop. Wat een massa troepen! De wegen dreunden van wagens, auto's, ge-

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR
A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE KADEN TE NIJWEPORDE

MET DOORSNIFFEN VAN PRIJKELOORDEN IN HET „REMAASLAND“

Uitgever J. HOSTE, 30, St-Pieterstraat, Brussel